

se s njim složiti budući da se radi o gotovo potpuno nepoznatoj građi, čiji je mali dio objavljen u *Subotičkoj Danici*, kalendaru za 1988. godinu. Velikog se posla prihvatio bački i plavanjski župnik vlč. Josip Štefković, urednik i tehnički urednik izdanja, kada je počeo raditi na rukopisu. „Urednik je, mora se priznati, imao tešku zadaću u metodološkom pristupu obrade rukopisa, koji je posljuje autorove smrti bio poprilično rasut i nesređen te je pravo čudo da je ostao donekle sačuvan. Još je teže bilo sadržaj i formu knjige prilagoditi široj javnosti, jer pisac nije bio povjesničar po struci, nego veliki entuzijast koji je žudio za prepoznavanjem istine.“ Recenzent je i sam poznat po svojoj zapisivačkoj djelatnosti, stoga ne čudi njegovo oduševljenje sadržajem kojega je prepoznao kao dobar temelj za svako buduće istraživanje povijesno-kulturne baštine Plavne.

Basler se služio pouzdanim izvorima, a obradio je prošlost Plavne od 14. stoljeća do 1990. godine. I tu ne bi trebalo bit kraj prikaza knjige, već poziv svima kojima je stalo do očuvanja mjesnih, tzv. mikro povijesti, do zapisa onoga što je baštinjeno, da i sami daju svoj prinos u zapisivanju kulturne povijesti. Svaka je fotografija i svaki podatak djelić mozaika naše prošlosti u koju ulazimo preko zapisa najčešće vrijednih pojedinaca. Ova knjiga je i poziv i primjer što možemo učiniti s građom koja je možda negdje skupljena, a koja teško dolazi do objave.

Knjiga je objavljena kao prva u biblioteci „Plavna – Povijest“ u nakladi od 500 primjeraka. Hoće li se naći i danas pojedinaca koji bilježe sve što se događa u ovom brojčano nevelikom mjestu, ostaje otvoreno pitanje.

Katarina Čeliković

Zvonimir Pažin, *Slankamen – tak'og sela nigdi nema*, Biblioteka „Srijemski Hrvat“, Udruga protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, Zagreb, 2015., 270 str.

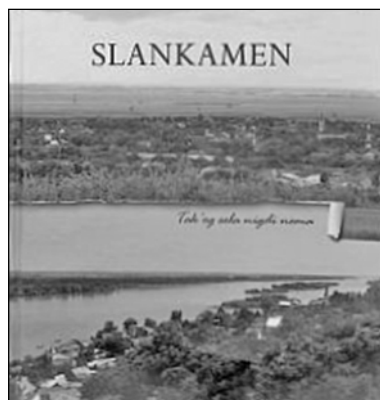
Knjiga Zvonimira Pažina *Slankamen – tak'og sela nigdi nema*, svojevrsna je kronika istoimenoga mjesta u vojvođanske dijelu Srijema kod ušća Tise u Dunav, na obroncima Fruške gore, na mjestu na dunavskoj obali s kojega se istodobno mogu promatrati Srijem, Banat i Bačka. Ujedno je i najnovije izdanje Biblioteke „Srijemski Hrvat“ te još jedan doprinos Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata da riječ srijemskoga Hrvata bude zabilježena i sačuvana. Navedena knjiga je posebna, ne samo po formi i sadržaju, nego i po tomu što je riječ o dosad zasigurno najvećem projektu Zavičajnoga kluba Slankamen¹ od 1991. godine, a moglo bi se reći i u povijesti toga srijemskoga mjesta.

O Slankamenu postoje zapisi da je baš pod tim nazivom, doduše u mađarskoj verziji *Soloncaman*, postojao još za vrijeme vojvode Árpáda (kraj IX. i početak X. stoljeća), utemeljitelja ugarske države i poznate ugarske kraljevske dinastije Arpadovići. No, autor u svojoj knjizi, koju je umjesto uobičajenim uvodom i predgovorom započeo vrlo emotivnom osobnom impresijom o selu s kojim je sudbinski vezan i kratkim prikazom povijesti Srijema, čitatelja upoznaje s dugom i bogatom prošlošću Slankamena, Starog i Novog, obuhvativ-

¹ *Zavičajni klub Slankamen* je jedan od devet zavičajnih klubova koji djeluju u sklopu Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, a koji su organizirani prema mjestima iz kojih su doseljavali Hrvati iz vojvođanskoga dijela Srijema.

ši pritom razdoblje od pojave keltskoga naselja na tom prostoru preko rimskoga doba i drevnog *Acumincuma*, osmanlijskih osvajanja, bitke kod Slankamena 1691. godine, razdoblja kada je Slankamen bio dio Habsburške Monarhije, pa sve do suvremene povijesti, obuhvativši i Prvi svjetski rat, međuratno razdoblje i Drugi svjetski rat, te vremensko razdoblje do početka Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj. Autor je zabilježio cijeli niz podataka o događajima, zapisima, spomenicima, povijesnim osobama i inim zanimljivostima do kojih je uspio doći istraživačkim radom, a koji na određeni način imaju veze sa Slankamenom. Osvrnuo se pritom i na sudbinu stanovništva u Slankamenu koje je do 1991. godine bilo većinski hrvatsko.

Sadržaj knjige na gotovo tristo stranica podijeljen je u više poglavlja: Ukratko o Srijemu, Slankamen prije Slankamena, Slankamen – početak, Slankamenski pavlini, Svetac u Slankamenu, Despoti u Srijemu, Studenti Slankamenci, Pod osmanskom vlašću, Boj slankamenski, Karlovački mir, Donauschwabenin Slankamen, Slankamen u Habsburškoj Monarhiji, Crkva u Slankamenu, Obrazovanje i škola, Spomenik, Prvi svjetski rat, Između dva svjetska rata, Drugi svjetski rat, Slankamen u socijalističkoj Jugoslaviji, Stanovništvo, Umjesto pogovora, Literatura, Prilozi, Kratke napomene autora. Zanimljivo je da knjiga nema klasični predgovor ni pogovor, a nema ni sadržaj (kazalo), no zahvaljujući autorovu stilu pisanja, sustavnosti u istraživačkom radu i zanimljivosti i važnosti podataka koje u njoj navodi, nisu osobito ni potrebna dodatna pojašnjenja. Uostalom, takva knjiga se čita u „jednom dahu“.

Iako autor nije povjesničar i ovo mu je prva knjiga, to ne umanjuje vrijednost njegova pothvata niti značaj i vrijednost napisanog, tim više jer je sustavno obradio svako poglavlje koristeći se stručnom literaturom i dokumentacijom, a vjerodostojnosti sadržaja pridonosi i veliki broj fotografija, fragmenti brojnih dokumenata, te statistički podaci koji se odnose, primjerice, na popise stanovništva. Autor donosi i popise stradalih Nijemaca i Hrvata iz Slankamena pred kraj Drugoga svjetskoga rata, popis starih slankamenskih prezimena, jedan dio knjige posvećuje i slankamenskim Slovacima itd. Navode u sadržaju pedantno potkrepljuje izvorima, stručnom literaturom, stranom i onom na hrvatskom jeziku, kako starijega tako i novijega datuma, a u opsežnom navođenju literature na kraju knjige stoje brojni povjesničari, kroničari, pisci koji su se bavili Srijemom i Slankamenom. Među njima su i hrvatski svećenik i narodni preporoditelj iz Srijema Ilija Okrugić, arheolog dr. sc. Josip Brunšmid, poznati hrvatski historiograf Tadija Smičiklas, a od suvremenika danas pokojni akademik Ante Sekulić i hrvatski književnik iz Srijema Ivan Bonus, te živi dr. sc. Stanko Andrić, dr. sc. Hrvoje Gračanin, dr. sc. Dragan

Damjanović, te hrvatski publicist i svećenik iz Vojvodine Marko Kljajić koji je, među ostalim, autor još jedne hvalevrijedne knjige o Slankamenu.

Ono što daje poseban začin knjizi je to što je autor uz brojne činjenice, u svakom poglavlju priredio odjeljak Zanimljivo, u kojemu donosi zanimljivosti vezane uz određene događaje ili ljude iz Slankamena, pa čak i o ljudima koji nisu Slankamenci ali su bili u nekoj vezi s njim u određeno vrijeme. Tu su i autorove osobne impresije koje na nenametljiv način, pružajući joj tako i jednu poetsko-literarnu dimenziju, knjizi daju pečat osobnosti i topline te su dokaz autorove velike ljubavi prema Slankamenu, napose Novom u kojemu je rođen.

Doista, teško je izdvojiti dio knjige kao najdojmljiviji ili fotografiju koja budi najviše uspomena. No, valja naglasiti da je autor mnogo truda uložio u prikaz sudbine Nijemaca koji su do pred kraj Drugoga svjetskog rata živjeli u Slankamenu, te je progovorio o njihovom iseljavanju i stradavanju. Tu je isto tako popis ubijenih i nestalih Hrvata u Novom Slankamenu nakon 24. listopada 1944. godine, nakon čega slijede sjećanja Slankamenaca na te teške dane u kojima nam autor donosi sedam priča o sedam i više sudbina, koje nisu odbačene po nekim određenim kriterijima nego, kako je to autor sam naveo: „nisu ništa važnije, tužnije, impresivnije... od onih koji samo ovoga puta nisu pronašle mrvicu prostora... jer ovime je samo odškrinut poklopac škrinje dobro čuvanih tajni, strahova, bojazni...“. S obzirom na to da se autor tako dotaknuo tema o kojima se danas ne piše gotovo ništa ili se uopće ne piše, i u tome po-

gledu njegova knjiga o Slankamenu ima veliku vrijednost.

Knjiga Zvonimira Pažina *Slankamen – tak'og sela nigdi nema* ima stoga višestruko značenje. Autor nije napisao sve o tome srijemskome mjestu, ali je generacijama koje dolaze zasigurno stvorio čvrsti temelj za daljnje istraživanje i pisanje o toj temi. Uz to, knjiga je doprinos smanjenju nedostatka sadržaja o vojvođanskim Hrvatima, napose onim srijemskim, te je dokaz da, iako su prije 25 godina napustili svoj zavičaj, ni Slankamenci a ni ostali srijemski Hrvati nisu zaboravili odakle su, a ni Hrvate koji su ostali živjeti u Srbiji. I na kraju, najveći njezin značaj ogleda se u činjenici da je knjiga Zvonimira Pažina vjerodostojni podsjetnik na Slankamen kakvog danas više nema, na što je upozorio i nekad novoslankamenački župnik, a danas prelat i generalni vikar Srijemske biskupije mons. Eduard Španović u pismu koje je napisao prigodom prvog predstavljanja ove knjige u Zagrebu: *Jučer sam bio na kanonskoj vizitaciji u Slankamenu, i zatekao sam samo obrise Slankamena, „stup koji govori o slavi koje više nema“. Najveći dio Slankamena živi u Vama i u Vašoj djeci dragi moji Slankamenci protjerani i raspršeni diljem lijepe nam i drage Domovine Hrvatske i širom svijeta. Odlazeći iz Slankamena ponijeli ste sa sobom nešto malo svoga, svega sebe, a time i najveći dio Slankamena. Nažalost danas „Slankamen“ samo simbolično, malobrojno i ranjeno živi i postoji u Slankamenu. Želja mi je i molitva da Slankamen nastavi živjeti i postojati u Vašim srcima, obiteljima i u novim domovima. (...) Zato Vas molim i potičem da usmenom i pisanom riječju, udruživanjem i susretanjem, i svakim drugim dobrim*

nastojanjem sačuvate DRUGI SLANKAMEN. Nažalost, PRVI umire.

Za grafičko-likovno oblikovanje knjige zaslužna je Dora Šurija, lekturu potpisuje Slankamenka Maja Tančik, a objavu knjige pripomogao je i Stjepan Šmit, istaknuti član Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata podrijetlom iz Stare Pazove. Nakladnik je Udruga protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata sa sjedištem u Zagrebu.

Ivana Andrić Penava

Marko Sente, Vojislav Temunović, *Festival bunjevački pisama : naših prvih petnaest festivala (2001. – 2015.)*, Hrvatska glazbena udruga „Festival bunjevački pisama“, Subotica 2015., 144 str.

Svojevrsna kruna Festivala bunjevački pisama, zacijelo najznačajnije glazbene manifestacije vojvođanskih Hrvata, je knjiga tiskana 2015. godine u nakladi organizatora – Hrvatske glazbene udruge „Festival bunjevački pisama“. Prvih petnaest festivala, održanih u Subotici od 2001. do 2015. godine, ostat će kroz sliku i riječ objavljenih u ovoj monografiji trajno upamćeno zahvaljujući autorima – idejnom tvorcu Festivala, liječniku prim. dr. Marku Senteu, te dopredsjedniku istoimene udruge, profesoru solfeđa i glazbene kulture Vojislavu Temunoviću.

Čitatelj će na samom početku knjige, nakon uvodne riječi Marka Sentea (str. 5-6), doznati kako se rodila ideja o Festivalu, što sadrži njegov Pravilnik, koje su propozicije natječaja za sudjelovanje na Festivalu te kako je izgledala prva audicija za pjevače (str. 7-10).

Vjerojatno da u Bačkoj nema ljubitelja tamburaške glazbe i pjesama pisa-

nih ikavicom ili ijekavicom koje govore o životu ili običajima bačkih Bunjevaca, koji nisu prisustvovali makar jednom od festivala. Ukoliko pak nisu, ali i za one koji dolaze iz drugih područja, na raspolaganju im je ova lijepo grafički oblikovana i uređena monografija, budući da sadrži brojne podatke i fotografije, dajući tako detaljni i cjelovit uvid u svaki od njih.

Naime, za svaki su od 15 festivala navedeni mjesto i datum održavanja, izvedene skladbe i to s imenima autora teksta, glazbe i aranžmana te izvođača. Spomenuti su i članovi Stručnog povjerenstva, članovi Stručnog žirija za najbolji neobjavljeni ili namjenski pisan tekst za Festival, te imena voditeljskog para. Čitatelj će saznati i tko je činio Organizacijski odbor, te tko je kao specijalni gost nastupio po završetku službenoga dijela programa. A festival ne bi bio festival da nema nagrada. Tako su za svaki od njih navedena imena dobitnika I., II. i III. nagrade stručnog žirija, nagrade stručnog žirija za najbolji aranžman, za najbolju interpretaciju odnosno za najbolji neobjavljeni tekst, te I. nagrade publike. Nakon tih podataka svakako je zanimljivo pročitati i nagra-